

Kunsten å unngå konflikt

Hvordan kan det ha seg at mens slagsmål tilhører sjeldenhetene blant ulver som lever i vill tilstand, er hunders aggressivitet mot artsfrender og mennesker den viktigste årsak til problemadferd som fører til avliving?

TEKST | Astrid V. Vikaune og Helene C. Grytbakk

FOTO | Astrid V. Vikaune

Dette er den sjette i en serie på ti artikler om sammenlignende atferd hos ulv og hund. I denne artikkelen tar vi for oss agonistisk atferd, den siste kategorien i etogrammet eller atferdskatalogen (de andre kategoriene er omhandlet i artikler i nr 1-5 av Hundesport).

AGONISTISK ATFERD – HVA ER DET?

Agonistisk atferd er en samlekategori som inneholder alle former for aggresjon med varierende styrke/intensitet, men også alle aggresjonsdempende atferder. Det kan også beskrives som avstandssøkende og avstandsminskende atferder, siden det er dette som er formålet.

Hos ulver og hunder ser vi agonistiske atferder ved rangstrider og ved møter med fremmede individer. Hvor ofte slike situasjoner oppstår varierer selv sagt enormt avhengig av miljøet dyrene lever i, og individuelle forskjeller med bakgrunn i læringshistorie og genetiske predisposisjoner. Ulver lever i vill tilstand i grupper med stabil sammensetning, og møter kun unntaksvis på fremmede dyr.

For hunder er situasjonen en ganske annen: mange møter nesten daglig andre, som regel ukjente, hunder som de må forholde seg til. Ulver som lever i fangenskap har mindre mulighet til selv å bestemme hvem de skal leve sammen med, og kan ikke uten videre velge å forlate gruppen for å legge ut på vandring.

Det finnes flere typer agonistisk atferd:

AGGRESJON | Ved aggresjon ser man atferd som flekking av tenner, snapping, stirring, forfølgelse, inhibert (tilbakeholdt) biting, snutegrep, tvinge motparten på rygg, stå over og andre typer truende atferd, overfall og slagsmål. Vokalisering som bjeffing og knurring inngår som ved andre atferder (se tidligere artikler i Hundesport) i langt større grad hos hunder enn hos ulver.

Mye atferd som kan observeres i slike situasjoner er såkalte ritualiserte signaler, det vil si atferd med klare regler og ritualer. Ritualisert adferd kan fungere som diplomati ved å skape trygge og forutsigbare rammer i konfliktsituasjoner. Det er slik ulver i de aller fleste tilfeller løser konflikter innad i en flokk.

Aggresjon deles i tre hovedtyper (etter Wolf park Ethogram, Klinghammer & Goodman):

FREMBRINGENDE AGGRESJON | Denne formen for aggresjon oppstår når et dyr, som gjerne er ungt og underordnet, spontant og med underkastende atferd oppsøker et overordnet individ, og blir møtt med aggresjon. Sannsynligvis oppfattes tilnærmelsen som irriterende av den eldre ulven eller hunden. Det unge dyret blir i stedet for å trekke seg unna motivert til å svare med flere dempende signaler, noe som øker intensiteten i atferden til den eldre ulven enda mer og dermed har en positiv tilbakevirkningsmekanisme. Aggresjon frembringes og øker her som en følge av dempende signaler.

MAT-RELATERT AGGRESJON | Som det fremgår av navnet, oppstår mat-relatert aggresjon ved konflikt om mat. Slik aggresjon oppstår helst i konkurranse- eller forsvarssituasjoner, og varierer med miljøforhold og sosiale faktorer. Det er for eksempel større fare for aggresjon dersom tilgangen på mat er knapp enn dersom den er rikelig. Konfliktnivået omkring føden er dessuten høyere i flokker som ikke har en naturlig sammensetning og et stabilt indre liv med en avklart rollefordeling.

SEKSUELT RELATERT AGGRESJON | Store deler av året er verken ulvetispa eller hannen forplantningsdyktige, og energien konsentreres om andre ting. I paringssesongen øker imidlertid aggresjonsnivået i flokken, i form av seksuelt relatert aggresjon ved konkurranse om og forsvar av en make.

OFFENSIV TRUSSEL | Her truer et dyr et annet dyr, som sjelden viser underkastende eller fryktsom atferd. Det kan dreie seg om blikkontakt, ansiktsuttrykk, forfølgelse, eller direkte kontakt som snutegrep og ri opp på eller legge den andre i bakken.

ANGREP | Angrep er slagsmål uten noen tilbakeholdelse av aggresjon, og forårsaker ofte skader. Angrep sees først og fremst ved dominansslagsmål. Hos ulver ser man i slike situasjoner sjelden truende adferd, bortsett fra at de reiser bust.

UNDERKASTELSE | Underkastelse har sannsynligvis sin opprinnelse i den omsorgsutløsende adferd som valpen viser (jmf tidligere artikkel i Hundesport).

Offensiv trussel og aktiv underkastelse.

Vi skiller mellom tre ulike typer underkastelse:

AKTIV UNDERKASTELSE | En ulv eller hund som underkaster seg aktivt vil nærme seg den andre med krummet rygg, med halen mellom bena og kanskje vifte litt med den. Den vil forsøke å slikke den andre i munnviken, mens leppene dras bakover slik at det ser ut som den smiler.

PASSIV UNDERKASTELSE | Her er det et dyr som står høyere i rang som ved å knurre og stirre får en annen ulv eller hund til å underkaste seg ved å legge seg ned. Når det underkastende dyret har lagt seg løfter det gjerne på det ene bakbeinet, legger ørene flate inntil hodet og legger halen mellom bena. Man ser ikke tegn til hilseadferd eller aktive forsøk på å blidgjøre den overlegne ulven eller hunden.

OPPSETSIG UNDERKASTELSE | Dette er adferd som kan brukes for å teste ut tålmodighet og rang hos et voksent eller ranghøyt individ. Underkastende atferd eller hilseatferd brukes så voldsomt og vedvarende at en høyere rangert ulv eller hund til slutt kan forskyves. Det høyt rangerte dyret gir gjerne signaler på typisk selvsikker adferd som knurring og høy haleføring.

FLYKTE ELLER FORSVARE SEG? | En ulv eller hund som føler seg truet og vil flykte, men er klar for slagsmål dersom det viser

seg nødvendig, er i forsvarsposisjon. Denne atferden kjennetegnes ved at elementer av trussel og underkastelse kombineres; en ulv kan for eksempel reise bust og knurre samtidig som den krummer ryggen, holder halen mellom beina og unngår blikkontakt.

RITUALISERT KONFLIKT (ANGREP, MOTANGREP OG KAMP) | Dette er konfliktsituasjoner med tydelige regler og ritualer. Kanskje nettopp fordi en ulvflokk på denne måten er i stand til å regulere konflikter gjennom "diplomati", kommer det sjelden til angrep og ikke-tilbakeholdt aggresjon i en ulvflokk som lever under naturlige forhold.

I motsetning til angrep er det her vanlig med truende atferd, og vokalisering og biting forekommer i langt høyere grad. Ved ritualisert konflikt forekommer ulike typer truende atferd, kroppskontakt, biting, kjevebryting, legge motstanderen i bakken og stå over.

Mye avstandsøkende (agonistisk) atferd er ritualisert atferd som brukes for å unngå mer alvorlige konfrontasjoner og kamp!

KOMMUNIKASJONSPROBLEMER | På mange måter har hunden et mer begrenset sosialt språk enn ulven. Utseendemesige forskjeller kan skape problemer ved at en rottweiler ikke forstår "mopse-dialekt" og vice versa, men forbausende ofte klarer likevel hundene å kommunisere med hverandre. Evnen til kommunikasjon

vil være avhengig sosialisering og tilvenning til andre hundetyper som valp/ung-hund. Vi tror at noe av det som beskrives som kommunikasjonsproblemer pga rase primært skyldes at hunden ikke er vant til for eksempel mopser og brachycephaler (hunder med kort snute som boxere og boston terriere), og at den derfor reagerer annerledes. Dersom den er vant til denne type hunder vil den lettere forstå signalene.

Halesignaler hos hund kan iblant misforstås fordi mange raser har høy haleføring som standard. En annen kompliserende faktor kan dessuten være eieren, som er så redd for at hunden hans skal havne i slåsskamp at han ikke lar den få leke med andre hunder, for på denne måten lære seg å beherske hundespråk og det sosiale spillet.

POSIJONSHEVDENDE SIGNALER | Selvsikre hunder viser gjerne signaler på overlegenhet eller posisjonshevdende signaler når de nærmer seg artsfeller. Slik atferd går ut på å demonstrere egen styrke, dominans og territorialkrav, og kan lett gå over i aggressiv atferd. Hos mange tisper ser man en økning i å ri opp på andre i forbindelse med løpetiden, noe som nok først og fremst er et posisjonshevdende signal.

I Ziemens sammenlignende studie av kongepudler og ulver (1971) var posisjonshevdende skraping i bakken hos hund overdimensjonert i forhold til ulver. Hos

Ritualisert angrep med offensiv trussel og passiv underkastelse.

ulver observerte Zimen slik atferd hovedsakelig hos hannulver i førbrunstperioden, når rivaliseringen i flokken tiltok.

SELVSIKRE SMÅHUNDER – HJERNEN TIL EN STOR HUND I EN LITEN KROPP? | Det kan se ut som en del hunder i liten utgave lever etter et motto om at angrep er det beste forsvar. Hvem har ikke sett en liten hissigpropp av en yorkshire terrier eller papillon utsette seg for tilsynelatende livsfare ved å gjø iltert på en stor hund? Den tyske atferdsforskeren Feddersen-Petersen (1991) påpeker at nettopp små raser har en overdreven selvbevissthet og overbevisning om egen styrke, og viser en særlig uttalt overlegen atferd. Det kan se ut som slike hunder i en del situasjoner ikke innser sin fysiske begrensning, og problemer kan oppstå når større hunder behandler dem i samsvar med signalene de sender ut. Andre forklaringer på slik atferd kan være 1) manglende sosialisering 2) at små hunder kan ha blitt utsatt for store hunder som er voldsomme eller faktisk ikke "respekterer" eller svarer adekvat på signaler og avvissning fra små hunder.

HVORFOR SLÅSS HUNDER? | Som vi allerede har vært inne på, har hunder av mange årsaker et kanskje dårligere utviklet og mindre nyansert språk, og kommunikasjonsproblemer kan oppstå. Inhibasjon (tilbakeholdelse) av bitt fungerer ikke like bra som hos ulv, og angrepshemninger brytes lettere hos hunder. Slike forhold er nok også miljøbettinget. Studier av forvillede hunder viser at det oppstår lite aggresjon mellom

hunder som lever tett sammen. Møter mellom flokker av forvillede hunder endte i de fleste kjente tilfeller med at flokkene gjødde på hverandre over relativt lang avstand før den ene gruppen trakk seg tilbake.

FRYKTLØSE KAMPHUNDER? | I noen tilfeller sees aggresjon mot andre hunder, uansett alder og kjønn, uten at frykt ser ut til å være involvert. Uhemmet aggresjon kan skyldes mangelfull sosialisering ved at valpene er tatt fra mor og kullsøsken for tidlig, eller har hatt for lite kontakt med andre hunder senere i oppveksten. Genetiske trekk kan også spille inn, for eksempel har man i enkelte linjer bullteriervalper sett aggressiv atferd tidligere i utviklingen enn hos andre linjer og raser.

Det finnes hunder som ikke truer før de går til angrep, og generelt viser lite varslende signaler. Dette dreier seg om det vi gjerne kaller kamphunder. Et annet fenomen man kan observere hos slike hunder er individer som ikke underkaster seg. Dette er uhyre sjelden hos villlevende hundedyr, bortsett fra individer som tilhører en annen sosial gruppe. Dette har sammenheng med overdreven avl for aggresjon, og som vi var inne på i en av tidligere artikler, kan dette gå på bekostning av andre egenskaper, som reproduksjon og evnen til å ta seg av valper.

ER AGGRESJON HOS HUNDER ET PROBLEM? | Hunders aggresjon retter seg mot andre hunder, mot eiere og familiemedlemmer, eller mot fremmede. I en undersøkelse

utført i Danmark i 1991 (Mikkelsen og Damkjær Lund) utgjorde atferdsproblemer nest etter alder den hyppigste årsaken til avlivning av hunder. Av disse ble 2/3 avlivet på grunn av aggresjonsproblemer. I 33% av tilfellene var aggresjonen rettet mot familien, i 18,9% både mot familie og fremmede, og i 17,6% kun mot fremmede. 8,1% rettet seg mot andre hunder, og resten viste en blanding av ulike former. Hannhunder, hunder over 30kg og hunder av visse raser ble i større grad enn andre avlivet på grunn av aggresjonsproblemer. Det er ikke gjort noen slik undersøkelse i Norge, men det er rimelig å anta at Norge og Danmark er sammenlignbare.

Aggresjon mellom voksne hunder av samme kjønn skyldes vanligvis en hierarkistrid. Dette vil i de fleste tilfeller, men ikke alltid, løse seg ved at den ene viser underkastende signaler. Aggresjon mot fremmede hunder med et bestemt utseende kan skyldes at hunden tidligere har blitt angrepet av en eller flere hunder som så slik ut. (Se evt tabell for videre inndeling av aggresjon hos hunder.)

Selv om aggresjon er det atferdsproblemet som hyppigst fører til avliving, utgjør det ikke 2/3 av atferdsproblemene hos hunder i verken Danmark eller Norge. En aggressiv hund utgjør imidlertid en potensiell stor fare for omgivelsene, og dersom eier ikke er i stand til å løse problemet leder det oftere til avliving enn andre atferdsproblemer gjør. ■